

THE METHOD OF THE DETERMINATION OF THE FUNCTIONAL CONDITION ORGANISM BY INDICES OF VESTIBULE-VEGETATIVE REACTIONS

ANDREI MOUTIEV, DMITRI SYSHKO, VALENTINA GRUZEVSKAJA
Tavric National University

The indices of different reactions heart-vessel system on the vestibule loads reflect functionale condition organism.

It is proposed the criterion for functionale condition organism.

РОЛЬ ГРАНИЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ У ПІДВИЩЕННІ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ

А.ПАВЛОВ, В.ПОЛЯКОВА, А.НЕСІН, А.ІВЛЕВ

Донецький інститут внутрішніх справ МВС України

Розроблено робочу гіпотезу: нова якість може з'явитися лише в результаті перевищення звичної норми, механізм розвитку якісного стрибка йде за «дозоване насильство», що викликає ушкодження, яке визначене оптимальними співвідношенням пристосування і ушкодження. Мета даного дослідження - перевірка робочої гіпотези на прикладі теплової адаптації.

Проведено 2 серії досліджень на людині і 15 серій на тваринах. Чоловіки обстежувалися /19-20 років різного ступеня фізичної тренуваності/, піддавалися різним ерготермічним впливам у тепловій камері /температура-50 °С, вологість відносна. - 50%/ із реєстрацією багатьох показників працездатності, термометрії /загальноприйнятими в термофізіології методами/, ритмокардіографії, спірографії, електрокардіографії /Павлов А.С., 1990 р. [1]/. Тварин /лінійні миші і папани кролики і собаки/ нагрівали 5, 15, 30, 120, 180 і 300 хв одноразово і 1, 3, 7, 14, 30 днів по 180 хв у день при вологості відносна. 30-32% і температурах 28, 38, 40 °С. Для перегляду в електронний мікроскоп використовували проби тканин із різних областей ЦНС, м'язів, печінки, нирок і легенів [2].

Встановлено, що у чоловіків, що обстежувалися у тепловій камері, значна напруга фізіологічного стану. Фази напруги механізмів адаптації, за Баєвським /1976/, до моменту завершення ерготермічного навантаження характеризувалися у спортсменів як *помірна*, а неспортсменів - *глибока*. Більшість показників працездатності в обох групах, що обстежувались, знизилася /у середньому на 15%/, особливо у 2-й групі. Ректальна температура підвищилася у 1-й групі в середньому до $38,7 \pm 0,2$ °С, у 2-й - $39,0 \pm 0,2$ °С (4).

У дослідженнях на різних видах тварин встановлено, що зміни в структурі головного мозку фіксувалися вже через 5-10 хв після нагрівання при температурі 28°С, і носили характер пристосування до тепла. При 15-хвилинному перестроюванні цих змін приєднувався і набряк тканин. Від 30 до 180 хв порушення в тканинах відрізнялися від попередніх тільки за ступенем виразності процесу. Слід зазначити, що вже на цьому етапі починають розвиватися і дистрофічні процеси.

Таким чином, морфогенез розвитку змін у корі головного мозку як при короткочасному, так і при тривалому нагріванні був однотипний і відрізнявся тільки ступенем прояву процесу. Можна припустити, що при цьому на першому

під час виступали порушення кровообігу, а альтеративні процеси носили уже вторинний характер.

При тривалому перегріві протягом 14-30 днів продовжувався розвиток у м'язовій тканині дезадаптаційних процесів. Зменшився вміст еритроцитів. Підвищився гемоліз еритроцитів. У міофібриллах спостерігалися некротизировані ділянки. Z - лінії проглядалися погано. Число мітохондрій, розташованих між міофібриллами, знижувалося.

Перегрів 48-50 °С миші витримували тільки протягом 5-10 хв, кролики -30 хв, пацюки і собаки -60 хв., після чого у них розвивалася стійка гіпертермія, на фоні якої вони і гинули. Морфологічно при цьому на перший план у них виступало яскраво виражене повнокров'я тканини /з початку макро-, а потім і мікроциркуляторного русла/ з наявністю до кінця перегріву стаза і тромбозу в судинах, а також виражений набряк клітин. До кінця перегріву, переважно при відносно тривалому перегріві в пацюків і собак, до цих змін приєднувалися й альтеративні процеси.

Таким чином, при *шоковому* перегріві у тварин не розвивалася адаптація до тепла, і час виживання залежав від ступеня досконалості їх терморегуляторної системи.

При 3-годинному перегріві у тканинах додавалися зміни, що носять *альтеративний* характер дезадаптації. Так, до повнокров'я судин і стазу еритроцитів додався ще і тромбоз. У ядрах гепатоцитів виявлена руйнація хроматина. В окремих мітохондріях виявлене порушення структури крист.

До місячного перегріву печінка з повнокровної ставала ішемічною. У легенях різко зростало число некрозів.

Все це свідчить про неможливість розвитку адаптаційних механізмів у настільки жорстких умовах.

При 38°С нагріванні зміни в нирках були однотипні для різних видів тварин, але при нагріванні 48°С тут виявлялися деякі розходження. Так, у лінійних мишей *шокова* вже макроскопічно мала картину *шокової* нирки.

При вивченні легень мишей нами виявлено, що мікроциркуляторне русло *шоково* на нагрівання вже через 5 хвилин розширенням просвітної поверхні, а також *шоковим* набряком ендотеліоцитів. Крім того, виявлене незначне розширення *шоковим* по периферії. До місячного нагрівання у тварин, що не загинули до цього моменту, картина в легенях значно змінювалася. Так, вміст бронхів зникав. Епітелій *шоковим* складок не утворював. Клітини епітелію - великі, з ознаками набряку.

Судини - помірно повнокровні. У альвеолоцитах збільшувалося утримання *шоковим* клітин. Це говорить про повторний розвиток компенсаторних процесів *шоковим*. Однак поряд із ними спостерігалися і декомпенсаторні процеси. Так, у *шоковим* тканині виявлене скупчення еритроцитів. В окремих судинах *шоковим* схильність до СЛАДЖ синдрому. Щілини між ендотеліальними *шоковим* збільшені. Через них спостерігалось проходження еритроцитів. Крім *шоковим* виявлене скупчення періваскулярних інфільтратів. Альвеоли енфізематозні. У *шоковим* виявлені лише окремі еритроцити і лімфоцити, а також рідина *шоковим*. Спостерігалось потовщення міжальвеолярних перегородок. В останніх *шоковим* ділянках склерозу.

Обговорення результатів

У вищевикладених зведеннях на прикладі теплової адаптації показана динаміці зміни в реагуванні організму людини і тварин на зовнішній перестрою. Дослідження на людині носили фізіологічний характер, на тваринах - фізіологічний і морфологічний. Цікаво, що в морфологічних дослідженнях на тваринах в усіх випадках виявлені ще на ранніх етапах перегріву /5-15 хв/ явища пристосувальних альтерації, що розвиваються паралельно. Перші спрямовані в першу чергу на зберігання і /або/ збільшення білоксинтезуючої і транспортної функції альтеративні захоплюють всі основні обмінні процеси: білковий, вуглеводний, ліпідний.

У міру збільшення тривалості або потужності нагрівання можна простежити, що мало місце посилення і процесів пристосування, і явищ альтерації. Рівновага між пристосувальними й альтеративними процесами вкрай хибка і легко порушується, що призводить до загибелі тварин на всіх етапах теплової експозиції. Можна думати, що процес теплової адаптації реалізується у взаємодії тих та інших, тобто процеси альтерації беруть суттєву участь в адаптації.

Чи правомірно вищевикладений висновок, отриманий на тваринах переносити на людину?! Певною мірою, так! Можна припускати, що отримана нами картина протікання адаптації і її зриву (шляхом вивчення морфологічних зрушень в організмі різних тварин) цілком може спостерігатися й у людини.

Отримані дані про початок зниження працездатності у людини в умовах втоми, що розвивається при ерготермічному впливі, можуть служити діагностичними критеріями морфологічних ушкоджень і спонукати до зменшення або припинення навантаження.

Все викладене, може дискутуватись і дозволяє висловити думку про те, що при будь-якій адаптації рушійною силою розвитку нового якісного стану є дозоване ушкодження ультраструктури тканин, що викликається перевищенням потужності навантаження звичних норм, певною мірою «насильством», що наступному веде до компенсації і навіть *супер-компенсації*. Тому можна вважати, що робоча гіпотеза підтверджена.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павлов А.С. Биологическая значимость гипертермии при мышечной работе.
2. Автореф.дисс.на соиск.уч.степ.доктора биол.наук. Минск-1990.-44с.
3. Павлов А.С.,Павлова Т.В. Морфологические и физиологические показатели динамики тепловой адаптации// Физиология человека,1992.-т.18.-№2.-с.106-111.
4. Павлов А.С. Сдвиг установочной точки температурной регуляции в условиях физической нагрузки //Известия Академии Наук СССР /серия биологическая 1988. - №2. - с.229 - 237.
5. Павлов А.С., Молоштан В.С. О возможности и эффективности повышения работоспособности человека путем нагрева тела //Космическая биология и авиакосмическая медицина.- 1988. - №3. - с.42 - 45.

**THE ROLE OF MAXIMUM LOADING IN BOOSTING THE
FUNCTIONAL POTENTIALS OF HUMAN ORGANISM**

A.PAVLOV, V.POLYAKOVA, A.NESIN, A.IVLEV

Donetsk Institute of Internal Affairs

The article connected with the results of the experimental investigations that have been established in the process of adaptation of increasing loadings, that is observed under the formation of a new qualitative state, strictly rated damage is discussed here.